

प्रतिज्ञापत्र

या संशोधन अहवालात समाविष्ट करण्यात आलेले संशोधन कार्य माझ्या स्वतःच्या प्रयत्नांचे फलित आहे. त्यासाठी माझ्या मार्गदर्शकाकडून मिळविलेले मार्गदर्शन आणि त्यापुर्वी झालेल्या संशोधनाचे संदर्भ, इतर सहकाऱ्यांची मदत घेण्यात आली आहे. उपयुक्तात आणलेल्या संदर्भाचा योग्य निर्देश करण्यात आला आहे, असे मी प्रतिज्ञापूर्वक घोषित करतो.

स्थळ : कोल्हापूर

श्री. रवींद्र मानुदास मिरजकर

दिनांक : 27-6-2000

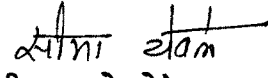
प्रमाणपत्र

मी प्रमाणित करते की, रवींद्र भानुदास मिरजकर यांनी शिवाजी विद्यापीठाची एम्. फिल. (शिक्षणशास्त्र) पदवी प्राप्त करण्यासाठी प्रस्तुत लघु शोध प्रबंध शिक्षक संप्रेषकांच्या स्व-भूमिकांचा अवबोध आणि त्यांचे वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन - एक अभ्यास हा शोध प्रबंध माझ्या मार्गदर्शनाखाली परिश्रमातून पूर्ण केला आहे. हे कार्य पूर्व नियोजनानुसार पूर्ण झाले आहे. संशोधकाने माझ्या सुचनांचे पूर्णतः पालन केले आहे. जे निष्कर्ष शोध प्रबंधात प्रस्तुत केले आहेत, माझ्या माहितीनुसार ते बरोबर आहेत.

कोल्हापूर

संशोधन मार्गदर्शिका

दिनांक: 26 June 2000

(डॉ. सीमा म. येवले)

ऋणनिर्देश

प्रस्तुत शोध प्रबंध सादर करताना मला अत्यंत आनंद होत आहे. माझ्या मार्गदर्शिका डॉ. सीमा एम.येवले यांची प्रेरणा, त्यांचे संपूर्ण मार्गदर्शन, अनुभव व ज्ञान यामुळेच हा शोध प्रबंध व्यवस्थितपणे व तर्कसंगतदृष्ट्या सादर करता आला. मी त्यांचा अत्यंत ऋणी आहे.

एस. एस.परमणे, आर.बी. व्हनबट्टे, आय.सी. शेख यांचे मोलाचे सहकार्य या संशोधनासाठी मला लाभले याबद्दल मी त्यांचा अत्यंत आभारी आहे.

कोल्हापूर शहरातील शिवाजी विद्यापीठाशी सलग्नित असणाऱ्या शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्राचार्य, अद्यापक व शिक्षक प्रशिक्षणार्थी यांच्या मोलाचे सहकार्य मला लाभले याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे.

या संशोधन कार्याची संधी मला शिक्षणशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांनी दिली याबद्दल त्यांचा मी आभारी आहे.

प्राचार्य डी. आर. कोण्णूर महावीर महाविद्यालय, कोल्हापूर यांच्या सहकार्यामुळेच हा शोध प्रबंध मला सादर करता आला, याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे.

माझी पत्नी सौ. शर्मिली हिचे प्रोत्साहन व सहकार्य या शोध प्रबंधासाठी मला लाभले मी तिचे आभार मानतो.

टंकलेखनाचे काम श्री सरस्वती टायपींग सेंटर, शास्त्रीनगर, कोल्हापूर यांनी वेळेत व बिनचूक केले आहे, मी त्यांचा आभारी आहे.

हे संशोधन कार्य पूर्ण करित असताना मला ज्यांचे-ज्यांचे प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्षपणे सहकार्य लाभले त्या सर्वांचे मी मनःपूर्वक आभार मानतो.

स्थळ : कोल्हापूर

दिनांक :

(श्री. रवींद्र भानुदास मिरजकर)

अनुक्रमणीका

प्रकरण क्रमांक	शीर्षक	पृष्ठांक
प्रकरण पहिले	प्रास्ताविक	१-२२
१.०	दैनंदिन जीवनातील संप्रेषण	१
१.१	शिक्षणातील संप्रेषण	२
१.२	शिक्षक संप्रेषकांची वैशिष्ट्ये	३
१.३	शिक्षक संप्रेषकांच्या भूमिका	४
१.४	वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन-प्रस्तावना	७
१.५	वर्गव्यवस्थापन म्हणजे काय ?	७
१.६	व्यवस्थापकीय वर्तन	१३
१.७	प्रस्तुत संशोधनाची गरज	१५
१.८	संशोधन समस्येची गरज	१५
१.९	प्रस्तुत संशोधन विषयातील संज्ञांचे स्पष्टीकरण	१५
१.१०	संशोधनाची उद्दिष्ट्ये	१७
१.११	संशोधनाची गृहीतके	१८
१.१२	परिकल्पना	१९
१.१३	संशोधनाची मर्यादा	२०
१.१४	संशोधनाचे महत्त्व	२०
१.१५	प्रकरणीकरण	२१
१.१६	समारोप	२२
प्रकरण दुसरे	संबंधित साहित्याचा आढावा	२३-३९
२.०	प्रस्तावना	२३
२.१	स्व-भूमिकांशी संबंधित संशोधने	२३
२.१.१	भूमिका अवबोधांच्या संशोधनातील सामान्य निष्कर्ष	२९

प्रकरण क्रमांक	शीर्षक	पृष्ठांक
२.२	वर्गव्यवस्थापन क्षेत्राशी संबंधित संशोधने	३०
२.२.१	परदेशामध्ये झालेली वर्गव्यवस्थापन क्षेत्राशी संबंधित संशोधने	३०
२.२.२	भारतामध्ये झालेली वर्गव्यवस्थापन क्षेत्राशी संबंधित संशोधने	३२
२.२.३	वर्गव्यवस्थापन संशोधनाचे सामान्य निष्कर्ष	३८
२.३	समारोप	३९
प्रकरण तिसरे	संशोधनाची कार्यपध्दती	४०-४८
३.०	प्रस्तावना	४०
३.१	संशोधन पध्दती	४०
३.२	प्रस्तुत संशोधनाचे दोन भाग	४१
३.३	संशोधन सामग्रीचे स्वरूप	४१
३.४	सामग्री गोळा करण्यासाठी वापरलेली साधने	४१
३.४.१	वरीअर एल. आर.(१९९७) यांनी प्रमाणित केलेली शिक्षक संप्रेषकांच्या स्व-भूमिका अवबोधाचे मापन करणारी पदनिश्चयन श्रेणी	४१
३.४.२	कुलकर्णी व्ही.जी.(१९९५) यांनी प्रमाणित केलेल्या वर्गाध्यापन व व्यवस्थापकीय वर्तन विश्लेषण श्रेणी संच	४१
३.५	नमुना निवड	४३
३.६	सामग्री जमा करण्याची प्रत्यक्ष कृती	४६
३.७	आधार सामग्रीचे विश्लेषण	४७
३.८	समारोप	४८

प्रकरण क्रमांक	शीर्षक	पृष्ठांक
प्रकरण चौथे	संशोधन सामग्रीचे विश्लेषण आणि अर्थनिर्वचन	४९-८४
	४.० प्रास्ताविक	४९
	४.१ शिक्षक संप्रेषकांचा स्व-भूमिका अवबोधाचे विश्लेषण	४९
	४.२ शिक्षक संप्रेषकांचा वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तनाचे विश्लेषण	६१
	४.३ परिकल्पनांचे परिक्षण	६३
	४.४ समारोप	८४
प्रकरण पाचवे	सारांश, निष्कर्ष व शिफारशी	८५-९५
	५.० प्रस्तावना	८५
	५.१ सारांश	८५
	५.२ निष्कर्ष	९०
	५.३ अनुमान	९३
	५.४ शिफारशी	९४
	५.५ प्रस्तुत संशोधनाशी संबंधित पुढील संशोधनासाठी क्षेत्रे/विषय	९५
संदर्भ ग्रंथ- सुची		९६-९८
परिशिष्टे		
अ.	शिवाजी विद्यापीठाशी सलग्नित कोल्हापूर शहरातील शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील शिक्षक संप्रेषकांची यादी	९९
ब.	शिक्षक संप्रेषकांच्या स्व-भूमिकांचा अवबोध मापन करणारी पदनिश्चयन श्रेणी	१०१
क.	वर्गअध्यापन व व्यवस्थापकीय वर्तन श्रेणी	११३
ड.	वर्गअध्यापन व व्यवस्थापकीय वर्तन विश्लेषण श्रेणी उत्तरपत्रीका संच	११६
इ.	वर्गअध्यापन व व्यवस्थापकीय वर्तन श्रेणीतील शिक्षक संप्रेषकांचे वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन घटक शोधणारी विधानांची यादी	११७

सारणी सूची

अ.नं.	सारणी क्रमांक	शीर्षक	पृष्ठ क्रमांक
१.	४.१	बी.एड. आणि बी.ए.बी.एड. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांचा व्यवस्थापकीय भूमिका अवबोधाचे विश्लेषण	५०
२.	४.२	बी.एड. आणि बी.ए.बी.एड. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांचा अध्ययनाला अनुकूल परिस्थिती निर्माण करण्याची भूमिका अवबोधाचे विश्लेषण.	५१
३.	४.३	बी.एड. आणि बी.ए.बी.एड. प्रशिक्षणातील शिक्षक संशोधकाची भूमिका अवबोधाचे विश्लेषण.	५२
४.	४.४	बी.एड. आणि बी.ए.बी.एड. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांचा विस्तार कार्याची भूमिका अवबोधाचे विश्लेषण.	५३
५.	४.५	बी.एड. आणि बी.ए.बी.एड. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांचा समुपदेशकाची भूमिका अवबोधाचे विश्लेषण.	५५
६.	४.६	बी.एड. आणि बी.ए.बी.एड. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांचा अध्यापकाची भूमिका अवबोधाचे विश्लेषण.	५६
७.	४.७	बी.एड. आणि बी.ए.बी.एड. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांचा स्व- भूमिका अवबोधाचे विश्लेषण.	५८
८.	४.८	बी.एड. आणि बी.ए.बी.एड. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांचा वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन स्तराचे विश्लेषण.	६२
९.	४.९	बी.एड. आणि बी.ए.बी.एड. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांचा व्यवस्थापकीय भूमिका अवबोध आणि त्यांचे वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन यांचे काय स्ववेअर विश्लेषण.	६४
१०.	४.१०	बी.एड. आणि बी.ए.बी.एड. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांचा अध्ययनाला अनुकूल परिस्थिती निर्माण करण्याची भूमिका अवबोध आणि त्यांचे वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन यांचे काय स्ववेअर विश्लेषण.	६७

अ.नं.	सारणी क्रमांक	शीर्षक	पृष्ठ क्रमांक
११.	४.११	बी.एड्. आणि बी.ए.बी.एड्. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांची संशोधकाची भूमिका अवबोध आणि त्यांचे वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन यांचे काय स्ववेअर विश्लेषण.	७०
१२.	४.१२	बी.एड्. आणि बी.ए.बी.एड्. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांची विस्तार कार्याची भूमिका अवबोध आणि त्यांचे वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन यांचे काय स्ववेअर विश्लेषण.	७३
१३.	४.१३	बी.एड्. आणि बी.ए.बी.एड्. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांची समुपदेशकाची भूमिका अवबोध आणि त्यांचे वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन यांचे काय स्ववेअर विश्लेषण.	७५
१४.	४.१४	बी.एड्. आणि बी.ए.बी.एड्. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांची अध्यापकाची भूमिका अवबोध आणि त्यांचे वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन यांचे काय स्ववेअर विश्लेषण.	७८
१५.	४.१५	बी.एड्. आणि बी.ए.बी.एड्. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांची विविध स्व- भूमिका अवबोध आणि त्यांचे वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन यातील संबंधाच्या परिकल्पनांचे परीक्षण.	८३

आलेखांची यादी

अनुक्रम	आलेख क्रमांक	आलेखाचे नांव	पृष्ठ क्रमांक
१.	४.१	बी.एड. व बी.ए.बी.एड. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांचे उच्च स्व-भूमिका अवबोधाचा आलेख.	६०
२.	४.२	बी.एड. व बी.ए.बी.एड. प्रशिक्षणातील शिक्षक संप्रेषकांचे उच्च स्व-भूमिका अवबोध आणि त्यांचे वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन यांचे काय स्ववेअर किंमत दाखविणारा आलेख.	८१

परिशिष्टांची यादी

परिशिष्ट	परिशिष्टांचे नांव	पृष्ठ क्रमांक
अ	शिवाजी विद्यापीठाशी संलग्नित कोल्हापूर शहरातील शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील शिक्षक संप्रेषकांची यादी.	९९
ब	शिक्षक संप्रेषकांच्या स्व-भूमिकांचा अवबोध मापन करणारी पदनिश्चयन श्रेणी.	१०१
क	वर्ग अध्यापन व व्यवस्थापकीय वर्तन श्रेणी.	११३
ड	वर्ग अध्यापन व व्यवस्थापकीय वर्तन विश्लेषण श्रेणी उत्तर-पत्रिका संच.	११६
इ	वर्गअध्यापन व व्यवस्थापकीय वर्तन श्रेणीतील शिक्षक संप्रेषकांचे वर्गातील व्यवस्थापकीय वर्तन घटक शोधणारी विधानांची यादी.	११७